

PÁZMÁNY *1635*
— *a l a p i t v a*

Pázmány Law Working Papers

2016/

Dávid Dorottya Éva

PTK. 6:142. § MINT LEX IMPERFECTA?

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest
<http://www.plwp.eu>

Ptk. 6:142. § mint lex imperfecta?

„A jogi felelősség középpontjába minden vonatkozásban az embert - az okfolyamatnak a kártérítéssel befolyásolható mozzanatát - lehet helyezni.” – mutat rá Eörsi Gyula¹. Marton pedig meghatározza², hogy a felelősség a kötelezett nem teljesítése esetére kilátásba helyezett szankció, tehát nem létezhet felelősség kötelelem megsértése nélkül.

Büntetőeljárársban való tolmácsolás, beszerzési szerződések fordítása, hitelszerződések blattolása – ezek a példák mind komoly, szaktudást igénylő feladatok. Ennek ellenére a gyakorlatban elenyésző a szaktudás megjelenése. Ezt erősíti a felelősségre vonás hiánya is. Semmilyen jellegű következménnyel nem járt, amikor egy interjúalanyom a kihallgatás során azt közvetítette a tanúnak, hogy gyanúsítottként hallgatják ki. A rendőr ismerte ezeket a szavakat angol nyelven, ezért tisztázta a helyzetet a tanúval. A szóban forgó tolmács elnézést kért és azóta is visszahívják arra a rendőrségre tolmácsolni, semmilyen következménnyel nem járt a tévedése.

Szakértő képesítés nélkül?

Egy jogszabály sem rendelkezik arról, hogy jogi jellegű eljárásokban ki fordíthat és tolmácsolhat. Ennek következményeként jogi végzettséggel nem rendelkező fordítók és tolmácsok járnak el az említett helyzetekben. Ők nem csak bizonyos fogalmak között nem tudnak különbséget tenni, de a média és a kialakult köznyelv is hatással van rájuk. Például adott esetben a 'kölcsön' szót használják a 'haszonkölcsön' helyett. Az alapvető jogi fogalmak ismeretének hiányában két nyelv országának eltérő jogi berendezkedéséből fakadó különbségeket sem tudják megfelelően kezelni.

A fordító és a tolmács szakértői státuszban szerepel valamennyi eljárásban, így egyaránt a polgári perrendtartásban³, a közigazgatási eljárásban⁴, a büntetőeljárársban⁵ és a szabálysértési eljárásban⁶ is. Az eljárásokban szakértő bevonása azért szükséges, hogy szaktudásával segítse annak eredményes lebonyolítását. Ez a szaktudás a legtöbb szakértő esetében egyértelműen meghatározható. Egy igazságügyi elmeorvos-szakértő esetén fel sem merül, hogy ne rendelkezne a területének megfelelő végzettséggel. Ez azonban sem a jogi szakfordító, sem a jogi szaktolmács esetén nincsen így hazánkban, hiszen a jogi szakismeret, a hitelesség, de sok esetben még a nyelvtudás szintje sincsen vitathatatlanul lefektetve.

„Az egyes országok jogrendszere eltérő, a jogszabályok szerkezete is, az ebből adódó különbségekkel a fordító sokszor az adott fordítandó dokumentum fordítása során szembesül csak. Sok idő szükséges időnként a korrekt megoldás megtalálásához.” – fejtette ki a kutatás szerves részét képező kérdőívre adott válaszában egy fordító, aki szerint egyébként nem szükséges a jogi szakismeret a jogi jellegű dokumentumok fordításához. A felelősség megállapítása azért kiemelt fontosságú, hogy az adott szakmában kizárólag megfelelő szakismerettel rendelkezők végezhesenek munkát. Marton Géza elmélete⁷ is alátámasztja ezt az állítást: az emberek a megtérítési kötelezettség következménye nélkül hanyagok lennének és elkerülnék a fáradtsággal járó figyelmet és önfegyelmézést. Ezért a felelősségre vonás az egész társadalom érdekében áll.

¹ EÖRSI Gyula: *A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961. 403.

² MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. Budapest, 1993. 11. és 13. pont

³ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 61. § (2), 300. § (1)

⁴ 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról 73. § (3)

⁵ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárársról 188. § (1), 201. § (1)

⁶ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 67. § (3)

⁷ MARTON Géza: *Magánjogi és büntetőjogi szankciók*. Debrecen, 1937. 14-15.

Kontraktuális felelősség és gondossági kötelem

Fennálló gyakorlat, hogy amennyiben a tolmács vagy fordító számlaképes, szerződéskötésre nem kerül sor. Fontos kiemelni azonban, hogy szerződéskötés szóban, sőt ráutaló magatartással is megvalósulhat. Valamennyi fordító és tolmács megbízási szerződéses viszony keretében végzi a munkáját, amely a tevékenységkifejtő kötelek körében a gondossági kötelek alaptípusa⁸. Ebben a jogviszonyban díj eredmény nélkül is jár. Mindazonáltal nem tarthat igényt a megbízott a megbízási díjra, ha gondatlanság miatt nem következik be az eredmény. A gondatlanság körébe tartozhat, ha a fordító vagy tolmács kellő szaktudás nélkül vállal el egy megbízást úgy, hogy a megbízója számára nem ismeretes a szaktudás hiánya. Kemenes István rámutat⁹ arra, hogy kontraktuális jogviszonyt tekintve a szerződés tartalmához képest bármely szerződésszegő tényhelyzet önmagában, káreredmény nélkül is jogellenes. Attól függetlenül, hogy magatartással, tevéssel vagy mulasztással jön létre. A szerződésszegés általános szabályai között határozza meg a Polgári Törvénykönyv a szerződésszegés pontos fogalmát. Ennek megfelelően a szerződés megszegését jelenti bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása¹⁰. Ehhez köthető Menyhárd Attila gondolata is, amely szerint minden olyan helyzet, amely a szerződésben meghatározottakkal ellentétes, szerződésszegésnek minősül¹¹. Lenkovics Barnabás megkülönbözteti a tág és a szűk értelemben vett szerződésszegést¹². Az előbbi egy rendellenesség a jogviszony során, függetlenül attól, hogy azt a fél idézte-e elő vagy sem. Az utóbbi pedig az egyik fél által tanúsított magatartás, ami ilyen módon a másik fél érdekét sérti vagy veszélyezteti.

A hivatkozott művében Kemenes leírja, hogy a szerződésszegés a teljesítési szak valamely rendellenességét jelenti. Ilyen fogyatékoságnak tekinthető, ha a célnyelvbe átültetett jogi szakkifejezések nem maradéktalanul érthetőek, esetleg hibásak. Ahogy a jogtudós is rámutat: nem önmagával a szolgáltatási cselekménnyel, hanem a célba vett eredmény maradéktalan megvalósulásával ér véget a teljesítés. Kemenes felhívja a figyelmet arra, hogy a szerződésszegésből egyenesen következik, hogy a nem teljesült szolgáltatásért nem jár ellenszolgáltatás. Továbbá, ha a szerződést szegő fél felelőssége megállapítható, kártérítés is érvényesíthető vele szemben.

A szerző kiemeli az új Ptk. elvi újítását, melynek köszönhetően szétvált a kontraktuális és a deliktuális felelősség. Ennek megfelelően a kontraktuális felelősség körében a károkozó csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegés az ellenőrzési körén kívüli, előre nem látható olyan körülményre vezethető vissza, amely nem volt elkerülhető, illetve kárkövetkezménye nem volt elhárítható¹³. A Ptk. egyértelműen rögzíti, hogy aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Verebics János rámutat arra, hogy „A szerződésszegés talán legfontosabb jogkövetkezménye a kártérítési kötelezettség beállta”¹⁴. Több jogtudós is taglalja a teljes kártérítés¹⁵ elvét.

⁸ LENKOVICS Barnabás: A polgári jog vázlata. Budapest, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Osiris Kiadó, 2001. 156.

⁹ KEMENES István: A szerződésszegés szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közöny* 2014/5. 213-223.

¹⁰ Ptk. 6:137. §

¹¹ MENYHÁRD Attila: Felelősség szerződésszegésért. *Polgári jogi kodifikáció* 2001/3. 25-26.

¹² LENKOVICS i.m. 131.

¹³ Ptk. 6:142. §

¹⁴ VEREBICS János: A szerződésszegésért való kárfelelősség az előreláthatóság alapján való korlátozása az új Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*. 2015/4. 8-13.

¹⁵ Id.: FUGLINSZKY Ádám: A teljes kártérítés elve, kritikája és korlátai In: KISFALUDI András (szerk.): *Liber amicorum, Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére*. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, 2007. 201-218.

A Ptk. szabályozza a szerződésszegés következményeként megjelenő kártérítési kötelezettséget.¹⁶ Elsősorban, kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt. Másodsorban, a szerződésszegés következményeként a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt. Ez utóbbi a kutatás tárgyához szorosan kötődik.

A hibásan és pontatlanul elkészített fordítás a jogi dokumentumok terén a jogosult vagyonában kárt okozhat és hozzájárulhat vagyoni előnyének elmaradásához is. Kár merülhet fel azért, hogy a megbízott működési körében előforduló idegennyelvű irat nem kerül helyesen lefordításra. Vagyoni előnytől eshet el az, aki egy nem precízen lefordított iratot nyújt be egy per során a bíróságra. A tolmácsolási tevékenység szintén mindkét kártípust érintheti. Egy elnapolt tárgyalás költségvonzata a keletkezett károk körébe tartozik. Az pedig, hogy az eljárási szereplő a tárgyaláson való megjelenési kötelezettsége miatt nem tud megjelenni a munkahelyén, vagyoni előny elvesztését eredményezi. Mindkét nyelvi közvetítéssel kapcsolatos munkavégzés esetén számos egyéb példa sorolható még fel.

A jogszabályhely kifejezetten említi az előreláthatósági klauzulát, ami támpontot ad a szerződő félnek abban, hogy előzetesen bemérje a szerződési kockázatot és annak megfelelően döntsön¹⁷. Ez a támpont megadatik minden olyan nyelvi közvetítést végző szakembernek is, aki kellő jogi – vagy akár nyelvi – szakismeret hiányában vállalja el az adott megbízást, azonban nem él ezzel a lehetőséggel vagy nem veszi figyelembe a fennálló kockázatot. Csöndes Mónika rámutat, hogy az angol bírói gyakorlatnak megfelelően az előreláthatósági klauzulát tekintve a károkozó helytállása olyan károkra vonatkozik, amelyekkel ésszerűen számolhatott mint a szerződésszegés lehetséges következményével¹⁸. Hivatkozott művében hangsúlyozza, hogy a szerződő félnek elsősorban az adott szerződéssel kapcsolatban felmerülő sajátos körülményekről kell tájékoztatnia a másik felet, aki pedig eldönti, hogy számára az kockázatot jelent-e. Ez az elmélet arra mutat rá, hogy egy tolmács és fordító köteles közölni jogi szakismeretének szintjét, amikor szakirányú tolmácsolásra, fordításra vállalkozik. Ezt követően pedig a megbízó feladata eldönteni, hogy más személyt választ-e az ügyvitelre. Tovább fokozza a felelősséget a Ptk. azon rendelkezése, amely szerint szándékos szerződésszegés esetén a jogosult teljes kárát meg kell téríteni.

A szerződéses jogviszony egyik legfontosabb elve a *pacta sunt servanda*, ami a kijavítás, kicserélés révén jut érvényre. Ezek a hibás teljesítésből fakadó kellékszavatosság első körben érvényesíthető igényei. Az említett esetben a szerződésszegés ezen nevesített esetéről beszélhetünk, hiszen a fordítás nem felel meg a szerződésben meghatározottaknak. Továbbá, „hibás a teljesítés akkor is, ha a szolgáltatás nem elégíti ki a rá vonatkozó konkrét minőségi előírásokban foglalt követelményeket, valamint, ha a kötelezett nem tesz eleget a szolgáltatáshoz kapcsolódó ún. járulékos kötelezettségeknek.”¹⁹ Egyértelműen minőségi előírásban foglalt követelmény a forrásnyelv helyes értelmezése és a célnyelv helyes alkalmazása, illetve járulékos kötelezettségnek tekinthető a különböző országok eltérő jogrendszeréből fakadó különbségek feltárása.

¹⁶ Ptk. 6:143. §

¹⁷ VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél. *Magyar jog*. 2002/9. 513-526.

¹⁸ CSÖNDES Mónika: Az előreláthatósági szabály mint a szerződésszegéssel okozott károk megtérítésének korlátja – hatékony és /vagy igazságos?. *Pázmány Law Working Papers*. 2012/24. <https://plwp.eu/evfolyamok/2012/76-2012-24>

¹⁹ 1/2012. (VI. 21.) PK vélemény

Fontos azonban kiemelni, hogy a hibás teljesítés²⁰ általános szabályainak középpontjában a dolog áll. A Ptk. tartalmaz ugyan ettől eltérő rendelkezéseket²¹, azonban sem az eredménykötelmekre, sem a használati kötelmekre vonatkozó szabályozás nem vonatkoztatható ide, hiszen megbízási jogviszonyról van szó.

A kártérítés körébe vonható a fedezeti szerződés²². Annak ellenére, hogy az elsőként megbízott fordító vagy tolmács nem tudta ellátni a rábízott feladatot, az elkészített fordítás, illetve a tolmácsolás igénybevétele még szükséges a szerződéssel elérni kívánt cél megvalósítása érdekében. Az erre alkalmas új szerződés megkötéséből fakadó költség, illetve a kötelezettel kötött szerződés és a fedezeti szerződés közötti ellenérték is követelhető ilyen módon.

Szerződéskötés esetén a feleknek már a szerződés megkötése előtt is vannak kötelezettségeik – az egyik legfontosabb az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség. Ide tartozik, hogy a megbízott tájékoztassa a megbízót a nyelvtudásáról, illetve jogi szaktudásáról. Vékás Lajos rámutat²³ arra, hogy nem állapítható meg a magatartás jogsértő jellege, ha abba a sérelmet szenvedett fél beleegyezett²⁴. Ha a megbízó előtt ismeretes volt a nyelvtudás vagy a jogi szakismeret hiánya és ennek ellenére bízta meg az adott személyt, a későbbiekben erre nem hivatkozhat.

Az egyik felkeresett fordítóiroda képviselője elmondta, ők hogyan járnak el, ha panasz érkezik hozzájuk. Elsőként eldöntik, igaza van-e a megbízónak. Jogos panasz esetén a hiba mértékétől és a megrendelt fordítás értékétől függ, hogy mi a következmény. Kisebb hiba esetén kedvezményt ajánlanak fel az adott vagy a jövőbeni fordítás árából. Az irodájukban előfordult legnagyobb szankciónak az tekinthető, amikor elengedték a fordítás díjának felét. Ez a megbízó irányában fennálló következmény.

A fordítóiroda alvállalkozókkal dolgozik, fontos az ő munkájukkal kapcsolatos következmény is. A képviselő elmondása alapján, volt már, akit nem kerestek többet. Nem kizárólag a rossz minőségű fordítás, de a sok elütés és alapvető hibák, helyesírási tévesztések miatt sem. A fordítóiroda több bírósággal és ügyvédi irodával áll kapcsolatban. Ritkán tapasztaltak elégedetlenséget. Egy bolgár tolmács esetén kérte a bíró, hogy legközelebb más tolmácsot küldjenek. Egyéb következmény nem származott ebből az esetből. Máskor azonban kifejezetten jelezte a bíró, hogy az adott tolmácsot küldjék újra, mert remek munkát végzett. Az iroda vezetője azt is elismerésként könyveli el, ha nem jelez vissza a bíró, mert ez azt jelenti, hogy nem volt gond a tolmácsolással.

²⁰ Ptk. 6:157. §

²¹ Ptk. 6:177-178. §§

²² Ptk.: 6:141. §

²³ VÉKÁS i. m. 101-112.

²⁴ Ptk.: 2:42. § (3)

Kötelező felelősségbiztosítás

Amint Mádl Ferenc fogalmaz: „A felelősségbiztosítás intézményében társadalmi gondoskodást (*soziale Fürsorge*), szociális lelkiismeretet (*soziales Gewissen*) kell látni.”²⁵ A korábbi köztársasági elnök leírja, hogy a felelősségbiztosítás nem más, mint az emberi tevékenységből fakadó kárért való helytállási kötelezettség esetére szóló biztosítás. A biztosított a tevékenysége által a kártérítési kötelezések keletkezésének kitett természetes vagy jogi személy.

Bizonyos hivatások esetén jogszabály²⁶ teszi kötelezővé a felelősségbiztosítást. A nyelvi szolgáltatók nem tartoznak ezen szakmák közé. Ennek ellenére Európaszerte vannak biztosítók, amelyek külön biztosítási csomagot állítottak össze számukra. Az ajánlat összeállítói azzal érvelnek, hogy a nyelvi szolgáltatók a legjobb szándék mellett, akaratukon kívül is félrefordíthatnak, rosszul tolmácsolhatnak lényeges információkat. Ezzel pedig hatalmas károkat okozhatnak, amelyet a saját jövedelmükből és egyéb vagyonukból nem tudnának megfizetni, vagy ahogy Mádl Ferenc fogalmaz²⁷, „teljes egzisztenciális pusztulásra” jutnának.

A felelősségbiztosítás nem kizárólag azért szükséges, mert kevés az olyan fordító és tolmács, aki gyakorló jogász. A jogász végzettséggel rendelkező személyek esetében is fennállhat, hogy nem értik a külföldi jogi szaknyelvet, illetve a jog sokrétű és folyamatosan változik, ami folyamatos továbbképzést igényel. A gyakorlatban ennek ellenére nem elterjedt, hazánkban mindössze két biztosító ajánl kifejezetten fordítók és tolmácsok számára felelősségbiztosítást. Az egyik cég 25 éve, a másik pedig 5 éve. Kutatásom során kiderült, hogy az előbbinél ez idő alatt körülbelül tíz szakmabeli vette igénybe, az utóbbinál két érdeklődő volt, de mindkettő meggondolta magát.

A gondolat, amely szerint tévedésével egy fordító vagy egy tolmács olyan mértékű kárt okozhat, mint egy orvos, ügyvéd vagy fővállalkozó kivitelező, teljes mértékben alátámasztható. Erre szolgálnak bizonyítékul a következőkben kifejtett példák, tények és esetek.

Kár, hogy a nyelvi közvetítő nem rendelkezik jogi szakismerettel

Számos fordítóiroda előre meghatározza a kártérítés összegét. Azonban Marton Géza kifejti, hogy a kár nem egy pillanatnyilag leírható jelenség.²⁸ Időben elhúzódik és a bírói ítélet pillanatában fennálló terjedelmet kell kiegyenlíteni. A kártérítés már a római kortól kezdve fontos.²⁹ Megkülönböztethetjük a vagyoni és a nem vagyoni kárt³⁰. A nem vagyoni kárhoz köthető a sérelemdíj. Ebben a körben a hátrányt nem kell bizonyítani, de a személyiségi sérelemnek fenn kell állnia³¹. Ilyen károsodás lehet például a tanú többszöri kihallgatása az alkalmatlan tolmácsok miatt.

²⁵ MÁDL Ferenc: *A deliktualis felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964. 423.

²⁶ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 108. § (2); 2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről 14. § (1); 155/2016. (VI. 13.) Korm. rendelet a lakóépület építésének egyszerű bejelentéséről 6/A. § (nem taxatív felsorolás).

²⁷ MÁDL i. m. 413.

²⁸ MARTON i. m. 161. pont

²⁹ LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés antikja. *JURA* 1994/1. 3-10.

³⁰ LANDI Balázs: Kit támogat a jog a polgári jogi felelősség körében? – avagy valóban érvényesül-e a magánjogi deliktum elve?. *Pázmány Law Working Papers* 2012/31 <https://plwp.eu/evfolyamok/2012/69-2012-31>

³¹ VÉKÁS Lajos: A polgári törvénykönyv első hét évéről. *Jogtudományi Közlöny* 2021/3. 101-112.

2019. május 29-én a Hableány sétahajó összeütközött a Viking Sigyn szállodahajóval, 27 ember vesztette életét. Nem csak az elhunytak, de a túlélők között is vannak koreai személyek, akik tanúként kulcsszerepet játszanak a büntetőeljárás sikeres kimenetelében. Magyarul nem beszélnek, ezért tolmács kirendelésére volt szükség.

A Koreai Köztársaság budapesti Nagykövetségét írásban és telefonon is megkerestem, azonban teljes mértékben elhatárolódtak az ügytől és azt állították, hogy ők egyáltalán nem vettek részt a koreai tolmács keresésében. A tárgyalások kezdetekor számos³² hír jelent meg a hazai és a külföldi médiában azzal kapcsolatban, hogy a koreai tanúk kihallgatásakor három tolmácsot is ki kellett rendelni az első kettő nem megfelelő munkavégzése miatt.

A Viking Sigyn kapitánya ellen indult büntetőügyben távmeghallgatással kívánták kihallgatni a dél-koreai tanúkat, tolmács segítségével. A kihallgatás – melyen két tolmács vett részt – kevesebb, mint félóra múlva azonban befejeződött. Az első tolmács által tolmácsoltakat a tanúk nem értették, csak az őket képviselő ügyvédek. Szintén az említett nyelvi közvetítéssel foglalkozó szakember nem tudta lefordítani, amikor az egyik tanú elmondta, mit ért át a baleset során. Ekkor a bírónő szünetet rendelt el és új tolmács érkezett. A második tolmács már érthető volt a tanúk számára, azonban nem tudta lefordítani a következőt: „Perben, haragban, rokonságban áll a vádlottal?”. Ezután a bírónő elnapolta a tárgyalást és leszögezte, hogy olyan tolmácsot szeretne, aki a szaknyelvet is le tudja fordítani.

Az említett tárgyaláson a védelem a kapitány számára tolmácsoló orosz személy munkáját tartotta alkalmatlannak, de újabb tolmács kirendelésére ezen a téren nem került sor. A polgári jogi vonalon indult sérelemdíj iránti perben azonban szintén félbeszakadt a tárgyalás, mert a dél-koreai felperesek vallomását a felkért tolmács nem tudta megfelelően magyarra fordítani. Többek között nehézséget jelentett, hogy kiderüljön, az egyik felperes a baleset óta milyen forrásból és milyen összegű kártérítést kapott. Ez egy kulcsfontosságú kérdés a kártérítési felelősség megállapítása körében.

A Hableány sétahajó balesetének pere szemlélteti a nyelvi közvetítés szükségességét, fontosságát és példája annak, amikor a nem megfelelő tolmácsolás egy tárgyalás elnapolását is eredményezheti. Ez adott esetben előre meg nem határozható értékű kár okozásával járhat, ezért helytelen a kár értékének előre történő maximalizálása. Ez a médiát különösen érdeklő per nem az egyedüli, amiben több nyelvi szakember is kirendelésre került. A kutatás során kérdezett egyik interjúalany elmondta, hogy egy gazdasági bűncselekmény miatt zajló perben öt ötödik tolmácsként rendelték ki, a korábbi négy alkalmatlansága miatt.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rögzíti, hogy a tolmács vagy szakfordító nem megfelelő munkavégzése miatt más személy kirendelését indítványozhatják az eljárási cselekményen résztvevők³³. A szabálysértési eljárásról szóló törvénynek megfelelően, ha a tolmács vagy a szakfordító fordításának minősége sérti az eljárás alá vont személy jogát vagy jogos érdekét, a bíróság hivatalból, illetve az eljárás alá vont személy vagy képviselője kérésére más személy rendelhető ki³⁴. Ezek a jogszabályhelyek alapozzák meg másik nyelvi közvetítést végző szakember kirendelését, ami egyértelműen többletköltséggel és idővesztéssel jár.

³² Magyar Nemzet, Telex, Index, Origo, 24.hu, 444, Népszava, HVG, Metropol, Infostart, Hírklikk, ATV, Hírvilág, TV2, Hírnavigátor, Ripost, Magyar Hírlap, HírTV, Blikk, Hungary Posts, Hungary Today, Archyworldys, Binnenschiff-journal

³³ Be. 201. § (4)

³⁴ Szabs. tv. 67. § (5)-(6)

A tolmács és a szakfordító egyaránt szakértői státuszban vesz részt valamennyi eljárásban. A Be. alapján³⁵ rendbírsággal sújtható és az okozott bűnügyi költség megtérítésére kötelezhető az a szakértő, aki kötelezettségét megszegi és az eljárás elhúzódását eredményezi. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény szerint³⁶ a kötelezettségét megszegő és magát alapos okkal előzetesen ki nem mentő szakértő az okozott költségek megtérítésére kötelezhető, pénzbírsággal sújtható, elővezethető, csökkenthető a díja, illetve a mulasztásról értesíteni lehet a vezetőjét, munkáltatóját.

Fekete lista

A jogi jellegű eljárások esetében általában nagyobb igény van a kevésbé beszélt nyelvekre (például kínai, török, szerb), mint a közkedveltebb európai nyelvekre (angol, spanyol, német). A jogi eljárásokban kevésbé használt nyelveken a munkavégzéshez szükséges képzések sem adóttak. A névjegyzékre azonban csak a képzést elvégzők kerülhetnek fel. Hazánkban a helyi hatóságok és rendőrségek rendelkeznek listával a tolmácsokról, de a bíróságok nem. Az Európai Unió irányelvben³⁷ ajánlja a tagállamoknak tolmácsjegyzék létrehozását, Magyarországon azonban ez még nem történt meg.³⁸ A rendőrségnél alkalmazásra kerül azonban egy ún. negatív lista is, amelynek segítségével az ORFK Bűnügyi Igazgatósága esetként tájékoztatja a megyei és a helyi szerveket, hogy mely tolmácsokat ne rendeljék ki, mivel velük szemben valamilyen kockázati tényező merült fel.

Mindent megértett?

A német, az osztrák vagy az angol tolmácsokkal ellentétben, hazánkban nem tesznek esküt ezen szakma képviselői.³⁹ Ilyen jellegű morális kötelezettség nem terheli őket. További etikai kérdés annak a nyilatkozatnak a vonatkozásában merül fel, amelyben a tolmácsnak azt kell aláírásával igazolnia, hogy az adott személy mindent megértett, amit neki tolmácsolt. Ez az Amerikai Egyesült Államokbeli Állampolgársági és Bevándorlási Iroda (USCIS) gyakorlatában található.⁴⁰ A hivatkozott cikk írója, Catalina J. Natalini szerint meghaladja az ő felelősségét a kérdés, hogy a személy, akinek az érdekében kirendelték, mindent pontosan megértett-e. Natalini a saját tapasztalata miatt több hasonló esetet kezdett kutatni és a kollégáival megvitatni. Álláspontjuk szerint nem felel a tolmács azért, hogy az adott személy mindent pontosan megértessen.

Az, hogy felelősséget vállal-e egy tolmács azért, hogy a személy mindent megértett-e, a kutatásom szempontjából is lényeges kérdés. A tolmács mint szakértő kirendelése azért szükséges, hogy az eljárásban résztvevő személy alapjogai ne sérüljenek. A tolmács azt vállalja, hogy mindent megtesz annak érdekében, hogy a nyelvet nem beszélő személy maradéktalanul megértse őt – itt különösen megjelenik a jogviszony megbízási jellege. Ez azonban függ az adott személy értelmi képességétől, jogi alapismereteitől és háttértudásától. A tolmács feladata, hogy ezeket figyelembe véve végezze a munkáját.

³⁵ Be. 200. § (1)

³⁶ Pp. 272. § (1), 319. §

³⁷ 2010/64/EU irányelv a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról

³⁸ PUKLUS i. m. 43.

³⁹ PUKLUS i. m. 39.

⁴⁰ Catalina J. NATALINI: Interpreter's Liability. *National Association of Judiciary Interpreters and Translators*. 2015. November - https://najit.org/guest-post-interpreters-liability/?fbclid=IwAR1aii6n7dM-w5BaRizOxXJjVrHl3N88jN0i_Vrg-6z4Bgzrwn7OY7tGdy0

Marad ennek ellenére olyan körülmény, amire nincsen hatással. Ez a személy hozzáállása és rosszhiszemősége. Egy, a kutatás során felkeresett tolmács hívta fel arra a figyelmet, hogy gyakori az, amikor a kiutasítástól rettegő harmadik országbeli alanyok a tolmácsolást próbálják kihasználni annak érdekében, hogy elhúzzák az eljárást.

A nyelvhasználathoz való jog valóban alapot tud adni a joggal való visszaélésre. P. Gál Judit dolgozta fel Varga Sándor esetét⁴¹, mely során az elítélttel, illetve ügyvédjével – Fridman Györggyel – is készített interjút. A „Halálbrigád” erdélyi vezetője és élettársa, Turi Emese a magyar Bonnie és Clyde párosaként híresült el.

Varga Sándor, „minden idők legkegyetlenebb gyilkosa” román anya és magyar apa gyermekeként született. Állítása szerint, a magyar nyelvet nem sikerült teljesen elsajátítania. Elsőfokon a Budapest Környéki Törvényszék tárgyalta az ügyét, ahol életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. A fellebbezést követően a Fővárosi Ítéltáblához került az ügy, ahol a bíró azt mondta, hogy nem sérülnek a terhelti jogai a tolmács nélkül, mert a korábbi nyilatkozataiból, a vallomásából és a tárgyalóteremben elhangzott, válogatott sértéseiből az tűnik ki, hogy érti a magyar nyelvet. Ennek megfelelően csak azért rendelnek ki neki tolmácsot, mert nem hajlandó magyarul kommunikálni. Az író nővel Varga Sándor a vele készült interjúban megosztotta, hogy a magyar jogi nyelvet nem értette, ezért román nyelven elolvasta a magyar törvényeket és a magyar jogrendszer felépítését, hogy megértse mi történik vele. Elmondása szerint teljesen más szituáció, amikor a mindennapok során kell használnia a magyar nyelvet, mint amikor a bíró gyorsan olvassa a jogi szöveget. A kirendelt tolmácsot pedig akként jellemezte, hogy egy utcáról behívott román ember jobban tolmácsolt volna. A számára kirendelt személy azt sem tudta lefordítani, hogy „Zöldfa utca”. A tolmácsolási hibák, hiányosságok ellenére jogerős ítélet született a másodfokú tárgyaláson.

Az általam megkeresett tolmácsok közül egy személynek kellett kifejezetten azt aláírnia, hogy az ügyfél az általa tolmácsoltakat megértette. Több esetben az ügyvéd vagy a közjegyző előtt készült okiratban volt ez benne és az egész dokumentumra vonatkozóan kellett az aláírását adnia a tolmácsoknak, illetve a hatósági jegyzőkönyvnek is részét képezte. Egy másik interjúalany szerint viszont az adott helyzetben el sem lehet dönteni, hogy a személy megértette-e mindent.

Hiteles?

A hiteles fordítással teljes bizonyító erejű közokirat keletkezik, ezért annak valódiságát nem fogják megkérdőjelezni a jövőben. A nem valódi, hamis vagy hamisított dokumentum ilyen módon legálissá tud válni⁴². A szakfordításról és tolmácsolásról szóló MT rendelet szerint: „Hiteles fordítást, fordítás hitelesítését, valamint idegen nyelvű hiteles másolatot – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – csak az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda készíthet”⁴³

A gyakorlatban azonban nem csak jogszabály eltérő rendelkezése esetén kerül ki hiteles fordítás más fordítóirodából és fordítók keze közül. Az egyik interjúalanyom már több, mint harminc éve készít fordítást, amit lepecsétel, a megbízói pedig hiteles fordításként adják le. Elmondása alapján több, mint tíz kollégája is így jár el, azonban egyikük sem állítja be ezt hiteles fordításként.

⁴¹ P. GÁL Judit: *Halálosztók 2.* Budapest, Ördögök Ügyvédei, Babusz Bt. 2015. 64-100.

⁴² KISFALUDY Zoltán: A hiteles fordítás helyzete Magyarországon. *Jogelméleti Szemle*, 2011/2. 52-57.

⁴³ 24/1986. (VI. 26.) MT rendelet a szakfordításról és tolmácsolásról 5. §

A megbízó állampolgároknak viszont nincsen arról tudomásuk, hogy egy 2014 óta nem módosított rendelet alapján csak egy bizonyos fordítóiroda adhat ki hiteles fordítást, és ezért sok esetben a meghatározott gazdasági formában működő fordító pecsétjét a hitelesség jeleként könyvelik el. Az említett fordítók egyikének sem keletkezett még ebből problémája, annak ellenére, hogy a megbízóik a legkülönbébb hatóságokhoz, például a NAV-hoz, vagy akár külföldre juttatták el az ilyen módon 'hiteles' fordítást. A hiteles fordítást váró szervek pedig minden gond nélkül elfogadják az ilyen módon lefordított iratot.

De lege ferenda

Az OFFI általános szerződési feltételeit tanulmányozva számos jogi következtetés levonható. Elsőként fontos, hogy az ÁSZF a „vállal” és a „megrendelő” szavakat használja. Ez jelentheti azt, hogy az OFFI az elvállalt munkákra vállalkozási szerződéses formában tekint. Ez helytelen, hiszen a bírói gyakorlat is következetesen kimondja a fordítási és tolmácsolási tevékenységre vonatkozó szerződések megbízási jellegét. A jog valamennyi területén fontos elv azonban a tartalmi értelmezés a formai helyett. Így elemzés alapján leszögezhető, hogy hazánk hatályos jogának megfelelően a jogi szakfordítók és szaktolmácsok felelőssége kontraktuális, hiszen megbízási szerződéses jogviszony keretében végzik tevékenységüket.

A nyelvi közvetítést övező gyakorlat azonban több esetben vállalkozási jogviszonyként tekint a nyelvi szolgáltatók munkájára, illetve a felelősségi szabályok alkalmazására is szinte csak elenyésző esetben kerül sor. Ennek oka lehet a szakmailag hiányos képzési rendszer, illetve a megengedő és nem konzekvens szabályozás. Így a polgári jogi felelősség gyakorlatban való megjelenése és kiterjedése érdekében az alábbi változások elengedhetetlenek.

Az első lépés a képzési rendszer megreformálása. Fontos, hogy a szakirányú jogi szaknyelvi képzéseken kizárólag jogi végzettséggel is rendelkező nyelvtanárok tanítsanak⁴⁴. Ennek eredményeképpen a jogi szaknyelvi fordító- és tolmácsképzések abban az esetben is biztosítani fogják a munkavégzéshez szükséges jogi szakismereteket, ha a nyelvi közvetítést végző szakember nem rendelkezik jogi diplomával. Az így kialakult megbízható képzési rendszerre épül a szabályozás, mely alapján a jogi eljárásokban csak olyan fordító és tolmács végezhet munkát, aki jogi szaktudását oklevéllel igazolni tudja. Szükséges egy kamara létrehozása, amely ezen személyeket tömöríti és a Magyar Ügyvédi Kamarához, illetve a Magyar Országos Közjegyzői Kamarához hasonló módon szerveződik. Kizárólag az ide felvett fordítók és tolmácsok járhatnak el a jogi jellegű eljárásokban, illetve hiteles fordítást is csak ők készíthetnének. A kamara honlapján lehetőség nyílna a hivatásos jogi szakfordítók és szaktolmácsok nyilvántartásában történő keresésre, illetve egy-egy személy igazolványának ellenőrzésére. Ez az intézmény továbbképzési lehetőségeket is kínálna, továbbá a tagjai munkájának minőségét ellenőrizné. Így ez megalapozná az OFFI monopolhelyzetének eltörlését, aminek következtében nem csak a visszaélések száma csökkenne, de a jelenleg rendkívül magas árképzés is mérséklődne. Végül, nélkülözhetetlen a kötelező felelősségbiztosítás törvényi szinten történő bevezetése, hiszen a nyelvi szolgáltatók a legjobb szaktudás mellett is félrefordíthatnak, lényeges információkat helytelenül tolmácsolhatnak.

Létfontosságú a felismerés, hogy a jogi szakfordítók és szaktolmácsok munkája sok esetben olyan károkozással járhat, mint egy orvos vagy ügyvéd tevékenysége. Ehhez mérten szükséges a fentebb említett reformok megvalósítása annak érdekében, hogy ezen a területen kialakuljon a teljes jogbiztonság, ezzel is védve a jogi szakismerettel és adott esetben nyelvtudással sem rendelkező megbízókat.

⁴⁴ Ld.: BALOGH Dorka: Műfajtudatosság a jogi szakfordításban és szakfordítóképzésben. Budapest, ELTE, Bölcsészettudományi Kar, 2020. 136.

A társadalmunkban nincsenek kizárólag 'megbízók' és 'megbízottak'. Minden ember kerülhet mindkét pozícióba élete során. Optimálisan minden fordítónak és tolmácsnak olyan módon kellene eljárnia, ahogyan ő szeretné, hogy más ügyekben – amihez ő nem ért – az általa megbízott eljárjon. Zlinszky János professzor gondolata⁴⁵ alapján „Az egyes emberek egymásnak, a csoportok tagjaiknak és más csoportoknak a szabad, biztonságos, autonóm élet lehetőségét kölcsönösen biztosítani tartoznak.” Ez a jogi szakismeret nélküli jogi szakfordítást és szaktolmácsolást teljes mértékben kizárja. Kiváltképp fontos ez, hiszen a megbízó sok esetben sem a jogi szaknyelvet nem ismeri, sem pedig a cél- vagy forrásnyelvet. Ennek megfelelően bízik a szakértelemmel rendelkező nyelvi közvetítést végző személyben.

A bizonytalanná vált értékrend megerősítésében a polgári jognak is szerepet kell vállalnia⁴⁶. Lábady Tamás kihangsúlyozza⁴⁷, hogy „a magánjog a társadalom jogának meghatározó, legjellemzőbb és annak struktúráját legközvetlenebbül kifejező ága” és az a személy egész életére, társadalmi kapcsolatára kiterjed. Ezért fontos, hogy a jelen helyzetben fennálló gyakorlaton a polgári jog eszközei változtassanak. Harmathy Attila kifejti⁴⁸, hogy a jog a fennálló viszonyokat fejezi ki és rögzíti. Az új rendszer a korábbi rendszerben megalkotott jogszabályok keretei között alakul ki. Sólyom László ír⁴⁹ arról, hogy a közlekedési balesetekkel okozott károk miatt kialakult társadalmi feszültség erőssége vezethetett egy új jellegű felelősségi szabályozáshoz. Úgy vélem, napjainkban a kutatásom tárgyával kapcsolatos társadalmi feszültség vezethet új szabályozáshoz.

⁴⁵ ZLINSZKY János: Emberi jogok és keresztény etika. *Iustum Aequum Salutare*. 2009/2. 127–132.

⁴⁶ LANDI i. m. 18.

⁴⁷ LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, Szent István Társulat, 2018. 19.

⁴⁸ HARMATHY Attila: Rendszerváltás a jog segítségével. *Magyar Tudomány*, 1999/2. 241-244.

⁴⁹ SÓLYOM i. m. 16.